

به نام خدا

**ارائه مدل ارتباطی حمایت اجتماعی درک شده و
مهارت های ارتباطی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان
دختران دبیرستان**

مولفان :

**انسیه بنائیان
امیرعلی بنائیان سفید**

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه : بنائیان، انسیه، ۱۳۵۶
عنوان و نام پدید آور : ارائه مدل ارتباطی حمایت اجتماعی درک شده و مهارت های ارتباطی با موفقیت
تحصیلی دانش آموزان دختران دبیرستان / مولفان انسیه بنائیان، امیرعلی بنائیان سفید.
مشخصات نشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری : ۷۱ ص.
شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۲۱۰-۷
وضعیت فهرست نویسی : فیبا
موضوع : دانش آموزان دختران دبیرستان - موفقیت تحصیلی - حمایت اجتماعی - مهارت های ارتباطی
شناسه افزوده : بنائیان سفید، امیرعلی، ۱۳۸۴
رده بندی کنگره : LB۱۵۲۶/۰
رده بندی دیویی : ۳۷۱/۳۰۲۸۳
شماره کتابشناسی ملی : ۹۷۰۳۲۳۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیبا

نام کتاب : ارائه مدل ارتباطی حمایت اجتماعی درک شده و مهارت های ارتباطی با موفقیت تحصیلی

دانش آموزان دختران دبیرستان

مولفان : انسیه بنائیان - امیرعلی بنائیان سفید

ناشر : انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)

صفحه آرایی، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر

تیراژ : ۱۰۰۰ جلد

نوبت چاپ : اول - ۱۴۰۲

چاپ : زیرجد

قیمت : ۷۱۰۰۰ تومان

فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان :

<https://chaponashr.ir/ketabresan>

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۴۰۸-۲۱۰-۷

تلفن مرکز پخش : ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵

www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

۷	فصل اول: کلیات
۷	مقدمه
۱۳	اهمیت موضوع
۱۵	فصل دوم: مبانی نظری
۱۵	حمایت اجتماعی
۱۶	تعاریف حمایت اجتماعی
۱۷	حمایت اجتماعی ادراک شده
۱۸	انواع حمایت اجتماعی
۱۸	حمایت اطلاعاتی
۱۹	حمایت عاطفی
۱۹	حمایت مادی
۲۰	حمایت اجتماعی دریافت شده
۲۰	حمایت اجتماعی محسوس
۲۳	نظریه ها و مدل‌های حمایت اجتماعی
۲۳	مدل تأثیر مستقیم حمایت اجتماعی
۲۳	مدل تأثیر غیر مستقیم یا فرضیه ضربه گیر
۲۴	مدل سلسله مراتبی جبرانی
۲۵	منابع و عوامل موثر بر حمایت اجتماعی

۲۸.....	پیامدهای حمایت اجتماعی برای دانش آموزان
۲۹.....	مهارت‌های ارتباطی
۲۹.....	تعاریف مهارت‌های ارتباطی
۳۲.....	مولفه‌های مهارت‌های ارتباطی موثر با دیگران
۳۳.....	تقسیم‌بندی ارتباط
۳۳.....	ارتباط کلامی
۳۴.....	ارتباط غیر کلامی
۳۷.....	مدلهای ارتباطی
۳۷.....	نظریه نیاز
۳۷.....	نظریه یادگیری
۳۸.....	نظریه‌ی یادگیری اجتماعی بندورا
۳۹.....	مدل تعامل ارتباط
۳۹.....	نظریه ارتباطی برلو
۴۰.....	مدل ارتباط انسانی اسمیت
۴۰.....	نظریه ارتباطی سالیوان
۴۱.....	مدل فراگرد ارتباطی کلامی
۴۱.....	اهمیت و محتوای آموزش مهارت‌های ارتباطی
۴۳.....	موفقیت تحصیلی
۴۳.....	تعاریف
۴۴.....	عوامل مؤثر در عملکرد تحصیلی

۴۴ عوامل فردی
۴۴ هوش
۴۵ انگیزه
۴۶ هدفمندی
۴۷ ابعاد شخصیتی
۴۹ امکانات آموزشی
۵۰ ارتباط معلم و دانش آموز
۵۱ عوامل خانوادگی، اجتماعی
۵۴ مروری بر پژوهش های انجام شده
۵۴ پژوهشهای داخلی
۵۶ پژوهشهای خارجی
۵۹ جمع بندی
۶۰ مدل مفهومی تحقیق
۶۱ منابع

فصل اول

کلیات

مقدمه

رشد هر جامعه ای مرهون نظام آموزشی آن جامعه است مسئله موفقیت تحصیلی دانش آموزان یکی از شاخصه های مهم در سنجش آموزش و پرورش است (عالی پور، سحاقی و مریدی، ۱۳۹۴). موفقیت تحصیلی را می توان به صورت سنجش یادگیری یادگیرندگان و مقایسه نتایج حاصل و هدف های آموزشی از پیش تعیین شده به منظور تصمیم گیری در این باره که فعالیتهای آموزشی معلم و کوشش های یادگیری دانش آموزان تا چه اندازه به هدفهای مطلوب منتهی شده است تعریف کرد (یارمحمدزاده و فیض الهی، ۱۳۹۵). حساسیت تعلیم و تربیت از یک سو و پیچیدگی جهان امروز از سوی دیگر تمرکز و توجه معلمان و مدیران را به پرورش دانش آموزان راهبردی و با انگیزه تغییر داده است. بنابراین نظریه پردازان تربیتی بسیاری از پژوهشهای خود را بر شناخت اصول موثر بر پیشرفت تحصیلی متمرکز کرده اند. یکی از عناصر مهمی که با موفقیت تحصیلی ارتباط زیادی دارد مهارتهای ارتباطی است. به طوری که مهارتهای ارتباطی دانش آموزان نقش مهمی در یادگیری و آموزش دارد (نظری و خسروی، ۱۳۹۵).

حمایت اجتماعی ادراک شده یکی دیگر از عوامل مهمی است که می تواند نقش مهمی در ارتقا موفقیت تحصیلی دانش آموزان داشته باشد. حمایت اجتماعی ادراک شده به عنوان تصویری که شخص درک می شود که از او مراقبت میشود و مورد علاقه محترم و عضو شبکه تعهدات متقابل است. مفهوم سازی شده است (کایرداگ^۱، ۲۰۱۲۹). داشتن حمایت اجتماعی یکی از مهمترین جنبه های جو کلاس است که ممکن است بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان، سلامت جسمی و روانی و مدیریت سازنده استرس آنها تأثیر گذارد. در این میان یک فرض اساسی در این زمینه این است که در دسترس بودن افرادی

^۱ Çayirdag

همچون معلمان و همسالان که دانش آموزان میتوانند برای دستیابی به اهداف حمایت علمی از آنها کمک بگیرند برای موفقیت تحصیلی بسیار مهم هستند (برور^۱ و همکاران، ۲۰۱۶). با توجه به آنچه گفته شد میتوان گفت موفقیت تحصیلی در دانش آموزان از اهمیت بالایی برخوردار می باشد. زیرا هدف اصلی مدارس ایجاد موفقیت تحصیلی در دانش آموزان است در این میان شناسایی عوامل مهمی همچون مهارتهای ارتباطی و حمایت اجتماعی ادراک شده میتواند منجر به ارائه راهکارهای مناسب جهت موفقیت تحصیلی دانش آموزان شود بنابراین پرداختن به این موضوع ضرورت پیدا می کند تا به پیش بینی موفقیت تحصیلی پرداخته شود.

امروزه یکی از مهمترین دغدغه های هر نظام آموزشی مساله موفقیت یا عدم موفقیت نظام آموزشی است و یکی از معیارهای اصلی کارآیی هر نظام آموزشی از جمله نظام آموزش و پرورش میزان موفقیت تحصیلی^۲ فراگیران آن نظام می باشد. نظام آموزشی زمانی کارآمد و موفق است که موفقیت و پیشرفت تحصیلی فراگیران آن در دوره های مختلف تحصیلی دارای بیشترین و بالاترین رقم باشد. از مهمترین نگرانی های دبیران، مسئولان آموزش و خود دانش آموزان می توان به موفقیت تحصیلی دانش آموزان اشاره کرد (بام^۳ و همکاران، ۲۰۱۸). موفقیت تحصیلی به توانایی آموخته شده یا اکتساب شده فراگیر در موضوعات آموزشی اطلاق می شود که به وسیله آزمونهای استاندارد شده یا معلم ساخته ارزیابی می شوند (نظری و خسروی، ۱۳۹۵). همچنین موفقیت تحصیلی به معنای توانایی اثبات موفقیت در اکتساب پیامد تحصیلی است که برای آن طرح ریزی و برنامه ریزی شده است (بام و همکاران، ۲۰۱۸). دانش آموزان با کسب موفقیت تحصیلی مورد تایید و پذیرش همسالان، معلمان، والدین و غیره قرار میگیرند، عزت نفس و

¹ Brouwer

² academic success

³ . Bum

احساس کفایت و لیاقت آنها بیشتر می شود، در مقابل افراد دچار شکست تحصیلی به توانایی تحصیلی خود شک می کند و در مقایسه با فراگیران موفق احساس بی کفایتی، بی لیاقتی و حقارت می کنند. موفقیت تحصیلی نقش مهمی در موفقیت نظام آموزشی دارد. سالانه هزینه بسیاری صرف آموزش و پرورش میشود. در صورتی که نظام آموزشی به موفقیت لازم دست نیابد یعنی هزینه ها هدر رفتند (ططری و غلامیان، ۱۴۰۰).

یکی از عوامل موثر بر موفقیت تحصیلی، حمایت اجتماعی ادراک شده^۱ می باشد (برور^۲ و همکاران، ۲۰۱۶). حمایت اجتماعی یکی از مهمترین عوامل مرتبط با موفقیت در دانش آموزان هستند و به وسیله مقدار نفوذ اعمال شده توسط والدین، دوستان، معلمان و بستگان برای انجام دادن فعالیت های جسمانی مشخص می باشد. برخی پژوهشگران حمایت اجتماعی را میزان برخورداری از محبت، همراهی، مراقبت، احترام، توجه و کمک دریافت شده توسط فرد از سوی افراد یا گروه های دیگر مانند اعضای خانواده، دوستان و دیگران تعریف کرده اند (برور و همکاران، ۲۰۰۸). مفهوم حمایت اجتماعی ادراک شده به معنای ارزیابی شناختی فرد از محیط و روابط او با دیگران است. البته نظریه پردازان حمایت اجتماعی بر این امر تأکید دارند که همه روابطی که فرد با دیگران دارد، حمایت اجتماعی محسوب نمیشود؛ مگر آنکه فرد آن روابط را به عنوان منبعی در دسترس یا مناسب برای رفع نیاز خود ادراک کند. استرتر^۳ و همکاران (۲۰۱۲)، در تعریف کلاسیک خود به سه جزء اصلی حمایت اجتماعی تحت عنوان: احساس عشق، احساس ارزش یا عزت، و تعلق به یک شبکه اجتماعی اشاره نموده است. در موقعیتهای آموزشی نیز ارتباط بین حمایت اجتماعی معلم (به عنوان یکی از منابع در شبکه اجتماعی)

¹ perceived social support

² Bruwer

³ Streeter

با موفقیت تحصیلی دانش آموزان مورد بررسی قرار گرفته است. به طور مثال، در پژوهشی دیگر، آقاخانباایی و پورسلطانی زرنندی (۱۳۹۵) نشان دادند که رابطه مثبت و معناداری بین محیط ادراک شده، حمایت اجتماعی و خودکارآمدی با موفقیت تحصیلی وجود دارد؛ در پژوهشی دیگر سالدو^۱ و همکاران (۲۰۰۹) رابطه حمایت معلم و موفقیت تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه را بررسی کردند. نتایج این پژوهش نشان داد که حمایت معلم، به خصوص حمایت‌های عاطفی و آموزشی، پیش بینی کننده موفقیت تحصیلی دانش آموزان است. حمایت اجتماعی مثبت می‌تواند به محیط یادگیری حمایتی کمک کند، حمایت اجتماعی ادراک شده با بهبود نتایج سلامت روانی مانند کاهش استرس، اضطراب و افسردگی و افزایش موفقیت تحصیلی مرتبط است. توسعه ارتباطات اجتماعی قوی موثر می‌تواند بر احساس تعلق و یکپارچگی دانش آموزان در مدارس تاثیر مثبت بگذارد. دانش آموزانی که احساس حمایت می‌کنند بیشتر در بحث‌های کلاسی شرکت می‌کنند، به دنبال کمک تحصیلی هستند و در فعالیت‌های فوق برنامه شرکت می‌کنند. این امر می‌تواند منجر به افزایش موفقیت تحصیلی و بهبود نتایج تحصیلی شود.

یکی دیگر از عوامل مرتبط با موفقیت تحصیلی، مهارت‌های ارتباطی^۲ دانش آموز می‌باشد (شلنبرگ^۳، ۲۰۱۲). افراد به واسطه مهارت های ارتباطی می‌توانند درگیر تعامل های بین فردی و فرایند ارتباط شوند. این مهارت ها شیوه های ضروری برای داشتن زندگی سالم و سازنده اند و سبب سازگاری فرد با دیگران و شکل گیری رفتار مناسب می شوند. همچنین این مهارت ها باعث می شوند فرد نقش مناسب خود را در جامعه به خوبی ایفا کند؛ بیان که به خود یا دیگران آسیب برساند. داشتن مهارت ارتباطی مطلوب در فرد باعث تقویت حس حمایت از طرف دیگران در فرد می شود و او را از تنهایی و گوشه

¹ Suldo

² communication skills

³ Schellenberg

نشینی نجات می دهد(بای^۱ و همکاران، ۲۰۱۹). ارتباطات در کلاس درس به عنوان یکی از وسایل لازم برای آموزش است. دانش آموزانی که دارای مهارتهای ارتباطی مؤثر هستند، ارتباطات را به عنوان وسیله ای در حل مشکلات دانسته و در زمینه تحصیل، به گونه ای سازگارتر عمل می کنند(سیهان^۲، ۲۰۰۶). ارتباط خوب و موفق بین معلم و شاگرد سبب بهبود و افزایش موفقیت تحصیلی دانش آموزان می شود(هریسون، کلارک و انجر^۳، ۲۰۱۶). مهارتهای ارتباطی کارآمد نقش مهمی در موفقیتهای تحصیلی دانش آموزان دارد(پهلوان^۴، ۲۰۱۵). به طوری که سیگدم و توپکو^۵(۲۰۱۵) در پژوهشی دیگر نشان داد که مهارتهای ارتباطی دانش آموزان نقش مهمی در بهبود آموزش و یادگیری دارد. در واقع آموزش مهارتهای ارتباطی باعث افزایش انگیزش دانش آموزان نسبت به یادگیری و موفقیت تحصیلی میشود. یانگ، کیم و لافی^۶(۲۰۱۶) نیز در پژوهش خود دریافتند که مهارتهای ارتباطی پیش بینی کننده خوبی برای پیامدهای یادگیری افراد به حساب می آید. همچنین یادگیری که در نتیجه این مهارت به دست می آید، باعث افزایش موفقیت تحصیلی در دانش آموزان می شود. زترگرن^۷(۲۰۰۳) در پژوهشی نشان داد که عدم توانایی در برقراری ارتباط مؤثر با سایرین موقعیت های اجتماعی و از جمله مدرسه سبب به وجود آمدن مشکلات با همکلاسیها و معلمان میگردد و این مشکلات بین فردی در نهایت در منجر به عدم موفقیت تحصیلی می شود. هدمن^۸ و همکاران (۲۰۱۳) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش مهارتهای ارتباطی، باعث بهبود سازگاری اجتماعی، افزایش

^۱.Bai

^۲Ceyhan

^۳ Harrison, Clarke & Ungerer

^۴ Pehlivan

^۵Cigdem & Topcu

^۶ Yang, Kim & Laffey

^۷ Zettergren

^۸ Hedman

پیشرفت تحصیلی دانش آموزان میشود. در واقع آموزش مهارت‌های ارتباطی باعث بهبود سازگاری اجتماعی، ارتباطات اجتماعی او با همسالان، همکلاسی و معلمان شده و میزان موفقیت تحصیلی را افزایش می‌دهد. با وجود تحقیقاتی که تأثیر مهارت‌های ارتباطی بر موفقیت تحصیلی را نشان داده اند؛ اما برخی از پژوهشها اثربخشی مهارت‌های ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان را به چالش کشیده اند (نیچلسون^۱، ۲۰۱۵). به طوری که نیچلسون(۲۰۱۵) در مطالعه خود به این نتیجه دست یافت که آموزش مهارت‌های ارتباطی بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان تأثیری ندارد. همچنین هیوز، دیبر، لو و کووک^۲(۲۰۰۹) در پژوهش خود نشان دادند که آموزش مهارت‌های ارتباطی و ارتباطات با همسالان بر موفقیت تحصیلی کوتاه مدت تأثیر دارد اما آموزش مهارت‌های ارتباطی در بلندمدت تأثیری نداشته است.

از آنجا که یکی از مشکلات عمده مدارس، مشکلات ارتباطی دانش آموزان که اغلب به صورت الگویی ماندگار و مخرب تا بزرگسالی هم ادامه مییابد، بوده و هست و از سویی دیگر آموزش مهارت های ارتباطی برای دانش آموزان دوره متوسطه همواره به عنوان یکی از اهداف عالی نظام رسمی تعلیم و تربیت مورد توجه صاحبانظران این حوزه می باشد، لذا اهمیت آموزش مهارت‌های ارتباطی بر دانش آموزان دوره متوسطه احساس میشود. اگر چه پژوهشهای غنی که به برخی از جدیدترین آنها اشاره شد، تأثیر آموزش مهارت‌های ارتباطی را مستند ساخته است، اما برخی از پژوهشهای انجام شده نیز دارای نتایج ضد و نقیضی بوده؛ از این رو با در نظر داشتن اهمیت موفقیت تحصیلی در دوره متوسطه، برای مواجهه با چالشهای این دوره، انجام پژوهشی مبتنی بر ارتباط حمایت اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی با موفقیت تحصیلی به این منظور بسیار لازم و ضروری است. بر همین اساس هدف اصلی این پژوهش ارائه مدل ارتباطی حمایت اجتماعی درک

¹ Nicholson

² Hughes, Dyer, Luo & Kwok

شده و مهارت‌های ارتباطی با موفقیت تحصیلی دانش آموزان دختر دبیرستانهای دامغان می باشد.

اهمیت موضوع

در دنیای امروز آموزش، یکی از مهمترین ضروریات زندگی به شمار می رود؛ به طوریکه بدون آموزش ادامه زندگی در معرض خطر قرار می گیرد، از آنجایی که آموزش، نیازمند هزینه و بودجه زیادی است، لذا هدف از آموزش تحصیلی دانش آموزان افزایش موفقیت تحصیلی آنان است. دولت ها مبالغ هنگفتی از درآمد ملی را به آموزش و پرورش اختصاص می دهند و علاوه بر آن، خانواده ها برای موفقیت تحصیلی فرزندان خود هزینه های زیادی متحمل می شوند. سالهای متمادی است که محققان و پژوهشگران تعلیم و تربیت و روانشناسان اجتماعی مطالعات فراوانی در مورد عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان انجام داده و همیشه این موضوع در نظر آنها مطرح بوده است؛ مطالعه عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی مسأله پیچیده ای است؛ چرا که موفقیت، عنصری چند بعدی است و به گونه ای ظریف به رشد جسمی، اجتماعی، شناختی و عاطفی دانش آموزان مربوط است (رحمتی، ۱۳۹۲).

درک و شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی تاثیر می گذارند، می تواند بینش ارزشمندی در مورد راهبردهایی که می توانند عملکرد دانش آموزان را افزایش دهند، فراهم کند. درک تاثیر حمایت اجتماعی و مهارت‌های ارتباطی می تواند به شناسایی موانع بالقوه که ممکن است برخی از دانش آموزان با آن مواجه شوند، کمک کند. با پرداختن به این عوامل مدارس و موسسات آموزشی می توانند محیطی برای موفقیت همه دانش آموزان ایجاد کنند. در نتیجه شناسایی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی برای افزایش پیامدهای آموزشی و ارتقا محیط‌های آموزشی ضروری است (فتحی، ۱۳۹۲).

فصل دوم

مبانی نظری

در این فصل، ابتدا متغیر حمایت اجتماعی تعریف و بررسی می شود، در ادامه متغیر مهارت‌های ارتباطی و نظریات مرتبط با آن بررسی شده است. سپس به بررسی موفقیت تحصیلی و نظریات مرتبط با آن پرداخته، در پایان این فصل، آخرین پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور، در زمینه مدل ارتباطی حمایت اجتماعی درک شده و مهارت‌های ارتباطی با موفقیت تحصیلی شرح داده خواهد شد.

حمایت اجتماعی

انسان موجودی است که به صورت اجتماعی زندگی میکند و در طول حیات خویش نیازمند هموعان خود میباشد. این نیازمندی از جنبه‌های مختلف و به صورتهای متفاوتی قابل تصور است. هستی انسان تا حدود زیادی در گرو ارتباطات و تعاملات اجتماعی است و در غیاب این روابط اجتماعی موجودیت او به احتمال زیاد محکوم به فنا است. صرف نظر از اینکه گرایش به زندگی اجتماعی را ذاتی بدانیم یا اکتسابی آنچه مهم است انکار ناپذیر بودن نیرومندی این گرایش‌ها در حیات آدمی است. درباره‌ی تعریف حمایت اجتماعی نقطه نظرات متفاوتی مورد توجه میباشد. این اصطلاح گاهی به وجود روابط اجتماعی یا کمیت روابط اطلاق میگردد و زمانی نیز نوع به خصوصی از روابط اجتماعی اجتماعی همچون رابطه‌ی زناشویی دوستی و عضویت سازمانی مورد نظر بوده است. همچنین ساخت روابط اجتماعی و محتوای کارکردی روابط نیز از جمله مواردی هستند